

ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА НА ПРЕЗИДЕНТА БАРАК ОБАМА. ОЧАКВАНИЯ И РЕАЛНОСТ

Доц. д-р Йордан Величков

Традиция в американския политически живот е всяка нова президентска кандидатура, както и новоизбраният президент, да се посрещат с надежди и очаквания за по-успешно управление. Системата на тези нагласи зависи както от качествата на новия кандидат, така и от управлението на неговия предшественик.

Кандидатурата на Барак Обама не направи изключение от тази традиция. Неговите лични качества и успешно проведената президентска кампания със сполучливо предложените послания към избирателите, както и лошото управление на предшественика му Джорд Буш, са факторите, които осигуриха убедителна изборна победа. Освен внушителния изборен резултат, Обама получи едно безпрецедентно през последните десетилетия обществено одобрение – над 78%. Това означава, че той е приет дори от хора, които не са гласували за него.

Първите управленски ходове на новата администрация показват, че тя реално отчита провалите на бившия президент и то в двете основни направления – финансово-икономическата сфера и външната политика, поради което се насочват и усилията за радикално разрешаване на проблемите в тези области.

Авантюристичният външнополитически курс на Джордж Буш (особено през втория му мандат), вкарал САЩ в една война, струваща огромни средства и с неизвестен изход, както и серия от пропуски, провали и непопулярни действия, налагат една пълна преоценка и промяна на американската външна политика през последните години.

Какви са първите външнополитически стъпки на Обама и очертани ли са приоритетите на САЩ в тази сфера?

Няколко дни след встъпването в длъжност на Барак Обама се провежда конференция по сигурността в Мюнхен, Германия, където вицепрезидентът Джо Байдън изразява намерението на новата администрация, респективно на президента Обама, за основен ремонт на американската външна политика. Тя ще бъде променена не само по съдържание, но и по стил. “По поръчение на Барак Обама трябва да

кажа, че ще има нов тон в американската външна политика”, подчертава Байдън и добавя: “Времето на американските индивидуални акции отмина. Отмина и времето на мълчание при разногласия. В партньорски разговори правителството на Обама ще решава трансграничните проблеми.”

Очевидно това е първото послание за ревизиране на отношенията САЩ – европейски съюзници. Сериозно усложнените отношения в НАТО, подмянето му като военнополитически съюз с някаква несъществуваща в международните отношения форма на съюзяване, наречена Коалиция на желязните, вкарани по волята на Вашингтон в една военна авантюра, е тежко наследство за новата администрация. Фактът, че огромна част от западноевропейските съюзници, включително и някои от най-големите европейски държави, не само не подкрепиха и не изпратиха войски в Ирак, но и осъдиха войната, започната от Джордж Буш, е сериозен сигнал за видимите пукнатини в Евроатлантическото единство. А една задълбочаваща се криза в НАТО не отговаря на интересите на самата американска страна. “Международните съюзи и организации не отслабват силата на Америка. Те подобряват нашата сигурност, нашата икономика, нашите ценности”, е категоричен Джо Байдън¹.

Едноличните решения на Вашингтон и индивидуалните ходове на международната сцена, които са характерен стил и на предишната президентска администрация, довеждат до охлаждане на отношенията с Германия и Франция, принуждават Испания и Италия да изтеглят контингентите си от Ирак, сериозно е нарушен диалогът между САЩ и Европейския съюз. Това налага като първа грижа на новия президент сериозен коректив в отношенията и подхода към най-близките съюзници и приятели – страните от Европейския континент. “Ние ще се ангажираме, ще изслушваме и ще подкрепяме”, декларира американският вицепрезидент.

Този нов подход в отношенията САЩ – Европа отговаря най-вече на интересите на Вашингтон. Стремещът на Съединените щати да запазят лидерските си позиции в международните отношения, което е и приоритет във външната политика на Обама, може да бъде реализиран само в сътрудничество със страните от Европейския континент.

Нов е подходът на президента Обама към климатичните промени на планетата. С изявлението си, че времето, когато умишлено се

¹ The New York Times, 9.02.2009.

протакеше този въпрос, е отминало, той недвусмислено показва, че се разграничава от политиката на своя предшественик, който омаловажава опасностите от климатичните промени. Нещо повече, “САЩ са готови да поемат нова ръководна роля както в борбата с климатичните изменения, така и при използването на възобновяема енергия, с което страната ще се освободи от зависимостта от петрола”. А справянето с енергийната зависимост, според президента, е решаващо за националната сигурност на САЩ и изваждането на най-голямата световна икономика от рецесия.²

За да покаже различния си подход към климатичните изменения държавният глава подписва и две заповеди, с които нарежда да се предприемат мерки за повишаване ефективността на американските автомобили.

В първото си седмично обръщение президентът поема ангажимент да положи основите за бъдещето на екологичната енергия, да удвои капацитета на САЩ за производство от възобновяеми източници и да работи за пестене на средства чрез висока енергийна ефективност.

Освен ангажиментите, които САЩ поемат във вътрешен план относно климатичните промени, Вашингтон има намерение да активизира международната си дейност по този въпрос, като на първо време свика “истинска глобална коалиция”³ за справяне с промените на климата. Особено важно е, според Обама, да бъдат убедени другите големи замърсители на планетата – Китай и Индия, да последват Америка в съкращаване на вредните емисии, причиняващи глобалното затопляне.

С поставянето на дневен ред на борбата с климатичните промени Вашингтон отстранява едно от най-сериозните различия с европейските си съюзници. За Европейския съюз този въпрос през последните години е приоритетен, поради което той е и една от причините за смущенията в западното единство.

В подкрепа на новата политика по този въпрос е и номинираният от държавния секретар Хилари Клинтън за специален пратеник на САЩ по въпросите на климатичните промени Тод Стърн.⁴

² Цитиран от ДПА, 15.02.2009.

³ Цитиран от ДПА, 15.02.2009.

⁴ Тод Стърн координира работата на администрацията на Бил Клинтън в борбата с климатичните промени между 1997 и 1999 г. и е главен преговарящ от името на Белия дом за подписване на протокола от Киото.

В първата си реч като президент Барак Обама обръща внимание и върху необходимостта от развитие и разширяване на сътрудничеството с Русия. Той подчертава важноста от съвместно лидерство на САЩ и Русия по отношение на проблемите, свързани с неразпространение на ядрените оръжия, което е изключително важно за сигурността и стабилността в международните отношения. Една от задачите на двете страни, според президента, е предотвратяване на ядреното разпространение. Той отбелязва още, че този въпрос е бил сериозно подценяван през последните няколко години. А важноста на американското сътрудничество в тази област е особено важно за евентуална реализация на американската идея за свят, свободен от ядрени оръжия. Тя е постижима само в тясно взаимодействие с Москва.

Знак за намеренията на новата администрация за активизиране на отношенията с Русия е първата среща между държавния секретар Хилари Клинтън с руския външен министър Сергей Лавров, състояла се в Женева на 7 март т. г. На срещата американската страна демонстрира желание за полагане началото на нов етап в американско-руските отношения. Хилари Клинтън дори изразява готовността на САЩ да подпишат американско-руски договор за съкращаване на стратегическите нападателни оръжия, тъй като сегашният договор (САЛТ – 1) изтича в края на 2009 г.

Американската страна търси сътрудничеството и подкрепата на Русия по отношение на Афганистан и Иран. Важното стратегическо място и силните ѝ позиции в този регион я правят ценен и незаменим партньор на Вашингтон. Срещу това сътрудничество новата американска администрация е готова да преразгледа намерението си за разполагане на противоракетната отбрана в Източна Европа. Международната обстановка, както и интересите на двете страни налагат да бъде преодоляно съществуващото напрежение в двустранните отношения, тъй като както САЩ, така и Русия са заинтересовани от активни контакти и взаимно изгодно сътрудничество.

Новите положителни сигнали в американско-руските отношения се отразяват и върху отношенията и контактите на Русия и Европа, респективно НАТО и Европейският съюз, замразени през последните месеци след руско-грузинския военен конфликт.

С посещението на британския премиер Гордан Браун във Вашингтон и разговорите му с Барак Обама бе засвидетелствано желанието на Великобритания и САЩ да продължат да развиват "специалните отношения", датиращи от началото на 60-те години на XX век. Фактът, че премиерът Браун е първият лидер от ЕС, направил

визита в Белия дом след номинирането на новия американски президент, е категорично доказателство за намерението на двете държави да съхранят тесните приятелски връзки и да ги поддържат на по-високо ниво от съюзническата им обвързаност в рамките на НАТО. Освен първата визита на европейски държавник, Гордан Браун е и петият британски премиер, който държи реч на Капитолия след премиерите Уинстън Чърчил, Клемент Атли, Маргарет Тачър и Тони Блеър.

Съгласно международните традиции, всяко посещение на държавен глава, премиер или външен министър е ясен знак за нивото и състоянието на отношенията със съответната държава. Първите задгранични посещения на Барак Обама, Д. Байдън и Х. Клинтън показваха непроменените приоритети и значението, което САЩ придават на отношенията си с Канада, Европа и водещите азиатски държави.

Наред с посочените държави и региони новата американска администрация подчерта с посещението на Хилари Клинтън в Анкара значението, което и в бъдеще ще отдава на отношенията си с Турция. Освен важен военностратегически партньор, тя е и сериозен фактор в усилията за решаване на сложната Близкоизточна криза. Поради това държавният секретар Х. Клинтън акцентира в разговорите с турските държавници върху арабско-израелския процес за мир.

За да подчертае доброто разположение на новата американска администрация към Анкара, Хилари Клинтън изразява желание извън предвидената програма да посети Мавзолея на Кемал Ататюрк. Този акт е приет като знак за уважение от турската страна. Обявеното от Х. Клинтън предстоящо посещение на президента Барак Обама в Турция е сериозно основание да се очаква, че се полага начало на нов етап в американско-турските отношения, сериозно помрачени през 2003 г., когато Анкара затвори въздушното си пространство за американски самолети, нанасящи удари срещу Ирак.

Още в първите дни от управлението си Барак Обама показа, че има сериозни намерения да преодолее неблагоприятните последици от неудачните външнополитически ходове на предшественика си Джордж Буш и поправи тежко пострадалия международен авторитет на САЩ. За това свидетелстват спешните назначения на двама опитни международници – Ричард Холбрук като специален пратеник за Афганистан и Пакистан и Джордж Митчел като специален пратеник в Близкия Изток.

Тези две направления са приоритетни, особено след катастрофата с Ивицата Газа от началото на 2009 г., с което нарасна напрежението в

близкоизточния регион, както и неуспешната и доста безперспективна засега война на САЩ и НАТО в Афганистан.

С тези назначения може да се очаква един нов, по-гъвкав и балансиран подход на новата администрация към най-големия петролодобивен регион на света. Наред с дипломатически средства, които загатват и за търсене на контакти и диалог с по-умерени талибански среди, Обама декларира готовността да увеличи американския контингент с 30 000 души. Това е показателно от друга страна за страха, който САЩ все още изпитват от нови терористични актове, чиито инициатори и изпълнители се намират в Афганистан и Пакистан.

В първото си телевизионно интервю от Белия дом Обама се обърна директно и към ислямския свят, т.е. към онези народи, сред които авторитетът на Съединените щати пострада особено силно. В това си обръщение той изрично споменава Иран, подчертавайки, че ако неговото правителство смекчи антиамериканския курс, то може да разчита на протегнатата ръка на Америка. В същото време Обама добавя, че няма да се примири с един Иран, който притежава ядрено оръжие.

Подготвяният в момента американски екип, който да преговаря на най-високо ниво с управляващите в Техеран, предвижда евентуално включване на едни от безспорно най-опитните международници Збигнев Бжежински и Брент Скауфорд. Само тази идея е достатъчно основание да се оценят като много сериозни намеренията на новия американски президент да търси приемливо разрешаване на дългогодишния конфликт САЩ – Иран.

Барак Обама даде ясен сигнал и за нов политически подход към КНДР. А според държавния секретар Х. Клинтън правителството на президента Джордж Буш е довело до засилване на кризата около севернокорейската ядрена програма и то поради решението му да се откаже от рамковото споразумение, сключено между САЩ и КНДР през 1994 г. След оттеглянето на американската страна от споразумението, севернокорейците започват преработка на плутоний, в резултат на което сега имат ядрено оръжие, с каквото преди него не разполагат.⁵ Следователно, отговорност за това, че днес на планетата има още една ядрена държава, носи преди всичко администрацията на Джордж Буш.

⁵ The Washington Post, 15.02.2009.

По време на първата задгранична обиколка на държавния секретар Х. Клинтън, включваща Япония, Китай, Южна Корея и Индонезия, е отправено послание с примирителен тон и към КНДР. Тя дори обещава да отговори на ядреното разоръжаване с “голяма откритост” по отношение на Пхенян и изразява готовност САЩ да окажат всеотраслна помощ на народа на КНДР.⁶

Има достатъчно основания да се предполага, че администрацията на Барак Обама ще води различна от досегашната външна политика, особено що се отнася до средствата за нейното осъществяване. Вече не се говори за разпространението на либералната демокрация и пазарната икономика, а за “умна сила”, която да съчетава диалога или дипломацията и военната сила с инструментите на международното право. Това означава, че САЩ, макар и да остават суперсила, ще бъдат по-диалогични, по-прагматични и по-малко самонадеяни на световната сцена.

Поне в първите 50 дни от своето управление Барак Обама символизира една епохална промяна в американската външна политика, без все още ясно очертана физиономия и точно определени посоки. Някои от посоките дори не са видимо различни. Очевидно краткият период на управление не дава основание за обстойни и задълбочени анализи и прогнози.

⁶ The New York Times, 15.02.2009.